

הספרות העברית "לא. שאנן

א. שאנן, "הספרות העברית החדשה לזרמיה" כרך חמישי: הנוסח ו- מיתוס החיפוש בניגודי-הם.

ספרית, רב"ר" בביעה של ארי יביריביה בריאליה, 1977, 210 עמ'

הסיקור העיתונאי טיבו שהוא מוז שאופי כפריטובה: לעיתים מוז מנות הוא נטפל אל המישני ואל הפחות בערכי ומונה את התופעות הגדולות והחשובות, מקוצריריעה, המבקר הצביוני, במינוחו של ניר רחרופ פריי ב,הקדמה הפולאמית" לספרו רבי-הערך, האנאטומיה של הביקורת", אינו ש, להתמודד עם הארוכים המורכבים, התובעים זמן רב והתעמקות מרובה. שני ארוז עם כאלה — הופעת ספרו של גר- שון שקד והופעת ספרו של אברתה שאנן, שניהם ספרי היסטוריה של הספרות העברית בדורות האחרונים — היו צריכים להתקבל באמצעני-התקשורת בקול תרועה רמה, שהרי לא בכל יום יוצא לאור ספר, הן כונס בתוכו פרוי מחקר שקוד י- מאומץ בן שנים, שלוחצנינו — הספרות העברית החדשה. והנה, הן תגובות המעטות הצטמצמו לרוב ה- ראיונות — ליטעפלינה עיתונאית-קהל באופן יחסי — שהיינו את ה- מחברים עצמם להעיד על עיסבת, הכרך החמישי של, "הספרות ה- עברית החדשה לזרמיה" מאת אברהם שאנן יש בו המעמד לקודמיו, אך גם מופתה. הממשד ניכר ברצף ה- סגנונו; המהפכה — בדרכי אירי-גינן של התופעות היסטוריות ובי- בחירת העקרונות היסטוריוגרפיים. הפרופ' שאנן יוצא מתוך הגנחה, שההיסטוריוגראף חייב לבחון את היצירה בפרספקטיבה כפולה: מתוך ראיית מקומה בדורה ויחוד ראיית-המיתוס הדתי והחברתי-המיתי-ציה משתנה על-גבי רצף דיאלקטי, שהפאראמטרים שלו משתנים. מתוך כך הוא מבהיר, שגם הפרספקטיבה ההיסטורית אינה מעניקה בהכרח אובייקטיביות שבהערכה, שהרי גם היא בנוינת פועל-יוצא של קור' דת-הראייה של היתד, ועל כן היא סובייקטיבית מעיקרה. מכאן, תבי-עונו מעצמו ומזולתו להימצע מפסק-נות ולהזוהר בקביעות שבהערכה ו- שבשיפוט.

תקופה חדשה בהיסטוריה של ה- ספרות היא תולדה של שינוי ב-אופק-הציפיות" של הקורא, הרגיל בבורסת ובכללים מסויימים. לא תמיד מתקבל השינוי באופק-הציפיות בכרחה. את תגובות הקוראים לשי-נוי כזה ניתן לכייל על-גבי קשת רחבה — מהתלהבות ספונטאנית ו-עד לרחייה נוסטלית. כמוכן, לא תמיד יש הפיפה בין התגובות ה-ספונטאניות לבין התגובות בפרסי-פקטיביות-הדורות. יש גם צורך ל-גשר על פני הבדלי התפישה ש- בין גישתם של גורמי העיון הכו-

ללני, שמתוך פרספקטיבה, לבין אלה הנורסים עיון מדוקדק ביצירה, כ-דוגמת, "המבקרים החדשים" באר-צות-הברית ובאירופה. גישתו של הפרופ' שאנן משלבת את הגישה ה-דיאלקטית בנוי הסיוכרונית ומערבת מיכלעות של פרשנות מדוקדקת בי-פרספקטיוויות היסטורית.

החלק אצל ספרי הביקורת של הספרות העברית החדשה, רגיל בי-צימודים כגון, "ביאליק ושטרניחוב" סקר, "עגנון והו", וכיוצא באלה מטבעות שגורות, שראוי לבחון את מידת אמינותן ועמידתן בראי ה-דיונית. האין מידה רבה של שריו-ריתיות בהוכחת ביאליק ושטרניחוב? סבי בהבלתי-אחד? שטרניחובסקי היה הדשן מביאליק — בתימאטיקה, בבורות, בשימוש ז'אנר ועוד, וגרם לשינוי ראדיקלי באופק-הציפיות של בני-הדור. חדשנותו של ביא-ליק נשענה לא במעט על הרבותיה של "לשון השקר", של לשון הנוסח השכלי — אך גם צמחה מתוך הריסותיה.

גם הצימוד, "עגנון-הו" הוא ציר מוד מלאכותי, המווגן שני עולמות שונים זה מזה, הן במיפסל הסיפורי והן במיפסל הריטוריה-האסתטי — שתי וזיוות שונות זו מזו: "באתח, נוצרת המתיחות בין עולם דראמטי-של אמונה הארמונית ובין עולם שראגו של ספקנות... באחרת, ימ" נגשת אותה אמינה בעתלת ימי-שיעירה ציפה לגאולה... עם המצי-את הפיתחת את שער הגאולה, ה- אין הרבים רוצים לבוא בו... ש-פתיחתם מציויים עגנון והו שתי פאנורמות היסטוריות שונות זו מז-ו, שמתוכן נפרשים העבר ההווה היהודים. שמתוך לשניהם הוא סי-מן השאלה בלבד, כלומר הקתיד ו-ערפיליו הכבדים."

הפרופ' שאנן מבהר את מודר' נייחו של עגנון, שהשכיל לשלב את מורשת ספרות, המיסותרון והחסי-דות עם תפישת האמנות המודרנית-אליה ניבט האני בכריויות, "המ-האיכה הקיימת, כאן, הסיבה, האמ-סון, גייס, קאפאק ועוד) ועם האיר-רונה המשלימה את נקודת-המבט של כל תקופה אחרת. ספרות ה-אירופית המודרנית חל שינוי דראס-טי ב,אופק-הציפיות": במקום סי-פור הצלחותיה הליניאר, שבמר' כיו הצלחותיה של הסיפקרה, כובש את לב הקורא ה,אספרו" של ה-אספר. גיבירי הרומאן אינם במרכז העניין, אלא אם כן יש בכשלונם בין העלוב בין המנוח, שבהחיותו של האיגיבור, הבלתי-הירואי. ה- משותף לעגנון ולהו היא הספק, עגנון ביק את התמורות הגדולות שחלו בהיסטוריה היהודית, מתוך פרספקטיבה של מרחק ובחיד וול' פראיווית מוצנע; הו נחפש לאקס-פריסיווית ריטורית גלויה, כדי ל-ערער את מיתוס הביסופים לדורותיו.

ב,הכנסת כלה" למשל, אין ה-פרופ' שאנן רואה אפוס חברתי, אלא תרכובת של סיפורים, שכל אחד מהם הוא מעין טראנספוזיציה של מחשבה מסויימת, של מוסר-השכל, אקסמפלום, או לגאודה מתי הצדיק. עקרון האירגון של האקסמפלה ה- שונים מתכרר ברובד הסמוי של ה-

יצירה ולא ברובדה הגלוי-העלילתי. ומכאן נדרשת השאלה: האם אמנם דרוש, "גיבור" זה, ששמו ר' יודיל, ליצירה כ,הכנסת כלה", כמרכז וכ-גיבור מלכד? ביצירתו של הו בולטת דו-ממדיות-הה של הדמות ועיצובה הפסיכולוגי-העמוק. אין הו כסוגל לנתק עצמו — מעשה גיבור מגיבורי, "הכנסת כלה" — מן הקשרים והשאיפות כי-החברה ובערכיה. מכאן שכל שאי-פחו היא להשיג בדרך המרדית, כל-שלא ניתן לו בדרך אחרת.

בכרך זה נבחנו גם התימאטיקה המוחתית שבסיפוריהם של בורלא ו-שמן, רקע הנורמות האירופיות וכן תכונותיה הקלאסיציסטיות של הפרוזה של גיבורה בארון, המצוינת בריסון. באיפוק ובסגנון ההבעה, הפרופ' שאנן מוכיח כיצד נבנתה לבורה בארון הימנעות מיהללת מי-סנטימנטאליות, ואיפוסה הסגנוני היא אכן סממן מיהק של הקלאסיציזם. עם זאת, אין הפרופ' על דבריה בארון מבחיר כיצד השתלשלה תפישה ה-ניאוקלאסית במגפלה רומאנטיות טובהחות, כיון הספגה אל עולם ה-ילדות יאל קו-המסיחה (שהרי ה-קלאסיציסט אינו מבכר לספר על עצמו ועל חוויותיו-פחותולדותיו, אלא על עניינים אובייקטיביים וקאטגורי-ריאליים).

אחטא לאמת, כפי שהיא נראית בעיני, אם לא אוסף דברי-ביקורת על ספרו של אברהם שאנן: תוך כדי קריאתו, לעיתים ליבנת בן ה-ההגישה, שהאירופית הרבה והסגנון המרובע, אינו כפרש את הסתור-נית אלא כהקד עניין לעניין במה-רות יבאירה אסוציאטיביות הם עז-שר השמור לבעליו בלבד, ואין ה-קורא יוצא נשכר ממנו. והו ספר קשה לקליטה, שלא כקודמיו, לעי-תים, יותר משהוא מאיר את עי-למם הפנימי של היוצאים הנזונים בו, הוא מאיר את עולמו העשיר של מחבר הספר עצמו. ואולי אין עירר-פולו אלא תולדה הכרחית-כמעט של חלוציות. במרבית הסוגיות והחתי-מים, שבהם הספר נגע, אין מה-קרייטוד שטיתיים וממושטמים, ו-הראייה הפאנוראמית קשה וסבוכה עד מאד. להיסטוריונים של הדורות הבאים, שיתבססו על ספרו של שאנן ועל מחקרים נוספים, שעתידיים, ל-התפרסם, תקל מלאכת הסיווג, ה-תאור וההערכה של התופעות ה-היסטוריות הללו.